

УДК 130.2: 791.4

DOI <https://doi.org/10.32782/facs-2024-2-17>

Олеся ЛЛОЙД-МАЙЕР

аспірантка спеціальності «Культурологія» факультету культури і мистецтв, Волинський національний університет імені Лесі Українки, просп. Волі, 13, м. Луцьк, Волинська обл., Україна, 43025

ORCID: 0000-0002-1526-4776

Бібліографічний опис статті: Ллойд-Маєр, О. (2024). Теоретичне підґрунтя дослідження трансформацій сучасного мистецтва в контексті цифрової культури. *Fine Arts and Cultural Studies*, 2, 129–136, doi: <https://doi.org/10.32782/facs-2024-2-17>

ТЕОРЕТИЧНЕ ПІДҐРУНТЯ ДОСЛІДЖЕННЯ ТРАНСФОРМАЦІЙ СУЧАСНОГО МИСТЕЦТВА В КОНТЕКСТІ ЦИФРОВОЇ КУЛЬТУРИ

Сучасна наука все частіше оперує поняттями «цифрова культура», «людина цифрової культури», «цифрове мистецтво» в різноманітних контекстах, водночас залишається недостатньо розробленим концептуальний методологічний аспект дослідження трансформацій сучасного мистецтва під впливом новітніх медіатехнологій. Потребують переосмислення проблеми віртуалізації мистецтва, взаємодії митця і технічного знаряддя, а також нових можливостей і небезпек використання цифрових технологій у творчому процесі.

Мета статті – концептуалізація теоретико-методологічних основ дослідження трансформації сучасного мистецтва в контексті цифрової культури.

Методологія дослідження ґрунтується на теоріях філософії техніки, антропології медіа і культурної аналітики, також були використані метод герменевтичної інтерпретації текстів та загальнонаукові методи аналізу, порівняння й синтезу.

Наукова новизна. У статті визначено, систематизовано й проаналізовано теоретичні концепти, які в сукупності формують міждисциплінарну основу методологічної стратегії дослідження трансформацій мистецтва в цифрову епоху.

У **висновку** зазначається, що методологічним підґрунтям теоретичного аналізу інтеграції мистецтва і цифрових технологій є міждисциплінарний синтез концептів культурології, філософії техніки, антропології медіа і культурної аналітики. Передусім, це медіакультурна антропологія М. Маклюєна, концепт мистецтва в епоху технічного репродукування В. Беньяміна, теорія взаємодії мистецтва і техніки в філософії М. Гайдеггера, концепт зображального (іконічного) повороту, розроблений В.Дж.Т. Мітчелом і Г. Бьомом. На наш погляд, перспективним науковим підходом до дослідження цієї проблематики є інтердисциплінарний метод культурної аналітики, розроблений Л. Мановичем на основі синтезу методів цифрових гуманітарних наук (*digital humanities*), візуальних досліджень (*visual studies*) і аналізу великих даних (*big data*). Цей метод дозволяє вивчати, аналізувати і систематизувати значні масиви цифрових зображень і на цій основі – виявляти основні тенденції в розвитку медіамистецтва, аналізувати його специфіку в контексті цифрової культури.

Ключові слова: мистецтво, техніка, цифрова культура, методологія, візуальний поворот, візуальні дослідження, антропологія медіа, культурна аналітика.

Olesia LLOYD-MAYER

Postgraduate student at the Department of Cultural Studies, Lesya Ukrainka Volyn National University, 13 Voli Ave, Lutsk, Ukraine, 43025

ORCID: 0000-0002-1526-4776

To cite this article: Lloyd-Mayer, O. (2024). Teoretychne pidgruntia doslidzhennia transformatsii suchasnoho mystetstva v konteksti tsyfrovoyi kultury [Theoretical Background of the Study of Transformations of Modern Art in the Context of Digital Culture]. *Fine Arts and Cultural Studies*, 2, 129–136, doi: <https://doi.org/10.32782/facs-2024-2-17>

THEORETICAL BACKGROUND OF THE STUDY OF TRANSFORMATIONS OF MODERN ART IN THE CONTEXT OF DIGITAL CULTURE

Modern science increasingly uses the concepts of "digital culture", "man of digital culture", "digital art" in various contexts, at the same time, the conceptual methodological aspect of the study of transformations of modern art under

the influence of the latest media technologies remains underdeveloped. The problems of virtualization of art, the interaction between the artist and the technical tool, as well as new opportunities and dangers of using digital technologies in the creative process need to be reconsidered.

The purpose of the article is to conceptualize the theoretical and methodological foundations of the study of transformations of modern art in the context of digital culture.

The research methodology is based on the theories of philosophy of technology, media anthropology and cultural analytics, the method of hermeneutic interpretation of texts and general scientific methods of analysis, comparison and synthesis were also used.

Scientific novelty. The article defines, systematizes, and analyzes theoretical concepts that form the interdisciplinary basis of the methodological strategy for researching art transformations in the digital era.

The conclusion states that the methodological basis of the theoretical analysis of the integration of art and digital technologies is an interdisciplinary synthesis of the concepts of cultural studies, philosophy of technology, media anthropology and cultural analytics. First of all, it is the media cultural anthropology of M. McLuhan, the concept of art in the era of technical reproduction by V. Benjamin, the theory of the interaction of art and technology in the Heidegger's philosophy, the concept of the pictorial (iconic) turn developed by V.J.T. Mitchell and H. Boehm. In our opinion, a promising scientific approach to the study of this problem is the interdisciplinary method of cultural analytics developed by L. Manovich based on the synthesis of methods of digital humanities, visual studies and big data analysis. This method makes it possible to study, analyze and systematize large arrays of digital images and, on this basis, to identify the main trends in the development of media art, to analyze its specifics in the context of digital culture.

Key words: art, technology, digital culture, methodology, visual turn, visual studies, media anthropology, cultural analytics.

Актуальність. Поява і повсюдне поширення цифрових технологій призводять до суттєвих змін у соціокультурному розвитку, прискорюючи процеси віртуалізації культури, появу нових форм культурної комунікації і художньої творчості. Сучасна наука все частіше оперує поняттями «цифрова культура», «людина цифрової культури», «цифрове мистецтво» в різноманітних контекстах, водночас залишається недостатньо розробленим концептуальний методологічний аспект цієї проблематики. В контексті цифрової культури потребують переосмислення проблеми віртуалізації мистецтва, взаємодії митця і технічного знаряддя, а також нових можливостей і небезпек використання цифрових технологій у творчому процесі. Актуалізується питання поєднання мистецтва і комп'ютерних технологій, саме тому, що в умовах цифрової культури межа між мистецтвом і технологіями розмивається. Особливої актуальності ця проблематика набуває із появою штучного інтелекту.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичне підґрунтя для аналізу цифрової культури формують концепти, розроблені М. Гайдеггером (Heidegger, 1977), М. Маклюеном (McLuhan, 2001), Д. Беллом (Bell, 2005), М. Кастельсом (2007), Ж. Бодріаром (Baudrillard, 2003) та ін. Відомі теоретики медіа та інформаційного суспільства вказують на визначальний вплив медіатехнологій на людину і всі види її діяльності, на політичну, економічну та соціокультурну сфери в сучасному світі. Збувається

прогноз Д. Белла про те, що вплив кіберкультури зростатиме в геометричній прогресії (Bell, 2005). Вплив глобальної цифрової культури на соціокультурні процеси в Україні досліджують О. Дольська (2023), В. Воронкова і В. Нікітенко (2022), Ф. Власенко і Є. Левченко (2019) та ін.

Важливими для розгляду цієї проблематики в теоретико-методологічному аспекті є наукові доробки В. Мітчела (Mitchell, 1994; 2005), Б. Гройса (Groys, 2008), О. Грау (Grau, 2019), Л. Мановича (Manovic, 2017; 2020), Х. Пол (Paul, 2023) та ін. Дослідники наголошують на тому, що цифрові технології радикально змінюють сучасні мистецькі практики. Зокрема, відома дослідниця цифрового мистецтва Христина Пол зазначає: «цифрова технологія революціонізувала те, як ми створюємо та відчуваємо мистецтво сьогодні» (Paul, 2023).

Серед українських досліджень слід відзначити наукові публікації О. Балашової (2009), В. Головей (2022; 2023), С. Стоян (2019), Ю. Шевчук (Shevchuk, 2017) та ін. Зокрема, Світлана Стоян співставляє суперечливі погляди відомих теоретиків, які обґрунтовують негативно-критичні (Ж. Бодріар) і позитивні (М. Маклюен) характеристики і наслідки медіатизації сучасного мистецтва, й на основі аналізу українських художніх медіапроектів робить висновок, що таке мистецтво має значний потенціал щодо трансляції символічних кодів і вираження глибоких символічних сенсів (Стоян, 2019). Водночас огляд наукової літератури свідчить про те, що методологічний

аспект взаємодії мистецтва і нових технологій в контексті цифрової культури ще недостатньо досліджений.

Метою нашої наукової розвідки є концептуалізація теоретико-методологічних основ дослідження трансформацій сучасного мистецтва в контексті цифрової культури.

Виклад основного матеріалу. Важливе методологічне значення для теоретичного аналізу проблематики інтеграції мистецтва і цифрових технологій має філософія техніки і пов'язані з нею естетичні концепти. Передує, звернемо увагу на міркування Вальтера Беньяміна, викладені в його роботі «Мистецький твір у добу своєї технічної відтворюваності», в якому німецький філософ аналізує вплив техніки репродукування творів на розвиток культури і мистецтва, приділяючи особливу увагу технологіям фотографії і кіно. Відтворюваність, за Беньяміном, є провідною ознакою нового етапу розвитку культури, початок якого був обумовлений поширенням фотографії і кінематографу. На його думку, технічне репродукування художнього твору позбавляє його атрибута «тут і тепер» – його унікального буття як оригіналу, що «наповнює змістом поняття його справжності» (Беньямін, 2002, с. 56–57). Втрачає сенс розрізнення копії і оригіналу. За Беньяміном, це описується як втрата мистецтвом аури і зв'язку з традицією: «в добу технічної відтворюваності гине його аура <...> техніка репродукції вивільняє репродуковане із сфери традиції. Тиражуючи репродукцію, ця техніка замінює його неповторний вияв масово повторюваним» (Беньямін, 2002, с. 58). Цей процес обумовлений зростанням ролі мас на соціокультурній арені і призводить, в свою чергу, до радикальної зміни соціальної функції мистецтва: «замість ритуалу мистецтво починає ґрунтуватися на іншій практиці, а саме – на політиці» (Беньямін, 2002, с. 61). Тобто мистецтво втрачає ритуальну функцію, на зміну якій приходить політична. Беньямін вперше обґрунтував думку, що технічно репродуковані зображення здатні відтворювати реальність з особливою переконливістю; завдяки тиражуванню й масовому поширенню зростає інтенсивність їх впливу на глядача. Ці ідеї сприяли легітимації фотографії і кінематографу в якості визнаних мистецьких практик поруч із традиційним мис-

тецтвом і водночас започаткували традицію теоретичного осмислення їх специфіки.

Цінні методологічні положення щодо аналізу проблеми взаємодії мистецтва і техніки містить робота Мартіна Гайдеггера «Питання про техніку», основою якої стала доповідь філософа на наукових читаннях «Мистецтва в технічну епоху», організованих Баварською академією образотворчих мистецтв у листопаді 1953 року. Гайдеггер був одним із перших філософів, хто передбачив становлення техногенної епохи, тотальне технічне опосередкування людської діяльності і творчості. Філософ зосереджує увагу на осмисленні сутності техніки, а також на питанні, як техніка змінює культуру і самий спосіб людського існування в світі. Порятунком від загрозливих небезпек, обумовлених експансивним утвердженням технічного поставу, Гайдеггер вбачає в гуманізації й естетизації техніки, відновленні її споконвічного зв'язку з мистецтвом. На його думку, сутнісна спорідненість техніки і мистецтва – в тому, що вони є способами «розкриття потаємного» – істини людського буття. «Чим глибше ми замислюємося про сутність техніки, тим більш втаємничено осягаємо сутність мистецтва» (Heidegger, 1977, с. 35). Аналізуючи зміст давньогрецького поняття «мистецтво», яке означувалося словом *techne*, мислитель обґрунтовує близькість *techne* і *poiesis* – художньо-технічного виготовлення, осмислює проблеми співвідношення людської творчості і технічних знарядь. Ці ідеї важливі для визначення особливостей взаємин «художник – цифрові технології», і ширше: «митець – технічне знаряддя».

Із виникненням і поширенням комп'ютерних медіа-технологій в другій половині ХХ століття зростає потреба в ґрунтовному осмисленні наслідків і перспектив впливу цих технологій на людину та суспільні процеси, що сприяло прискореному розвитку медіафілософії та антропології медіа. Як відомо, медіафілософський підхід зосереджує увагу на осмисленні феноменів медіа й медіареальності в соціокультурному контексті, а також на розробці категоріального апарату й методологічних стратегій для їх дослідження. Антропологія медіа аналізує різноманітні аспекти проблематики становища людини в глобальному медіаінформаційному середовищі, серед них важлива увага приділяється питанням впливу медіа-технологій

на трансформацію сучасних художніх практик. Найновішим напрямком антропології медіа на сьогодні є цифрова антропологія, яка досліджує взаємодії у системі «людина – цифрові технології»: «нинішній перехід від епохи медіа «слова» до епохи медіа «цифри» оцінюється як грандіозна соціально-технологічна революція, що породжує амбівалентні наслідки для майбутньої долі глобального соціоприродного середовища проживання людини. Важливо також зазначити, що сучасна філософська медіа-антропологія переосмислює взаємодію в системі «людина – медіатехнології», трактуючи медіа не як потенційну загрозу людині, а як важливу складову сучасної конфігурації людського, дієвий чинник соціокультурного прогресу та розвитку самої людини, який визначає її можливості та положення в світі», – зазначає дослідниця В. Головей (Головей, 2023, с. 98–99).

Вплив медіа-технологій на культуру і мистецьку творчість осмислюється з різних методологічних позицій. Здебільшого, медіа-критики, які акцентують увагу на загрозових тенденціях і реальних небезпеках повсюдного поширення технологій, негативно оцінюють медіамистецтво. Серед найбільш радикальних медіа-критиків – відомий французький філософ-постмодерніст Жан Бодріяр. На його думку, поширення медіатехнологій призводить не тільки до небувалого зростання кількості візуальних образів, але й до їх знецінення внаслідок втрати живого зв'язку з реальністю, а отже, «до вигнання смислу». Відрив від реальності, девальвація смислу відкриває еру симулякрів і симуляції. «Мова йде про субституцію, заміну реального знаками реального», – зазначає Ж. Бодріяр (Бодріяр, 2004, с. 7). Філософ вважає, що ці процеси охопили і сучасне мистецтво, яке поєднується з новітніми технологіями і все більше віртуалізується. Трактуючи віртуальність як розчинення, або ж «підрив реальності», Бодріяр негативно оцінює екранні технології: «екран представляє собою не поверхню-дзеркало, а поверхню-пучину: в площині екрану ми назавжди втрачаємо свій образ і будь-яку уяву. Сьогодні <...> ми захоплені цією проліферацією образів, становленням образів світу на екранах, перетворенням усього в образне. <...> Сказане стосується мистецтва в цілому, оскільки в наші дні об'єкти, які ми називаємо художніми, мають вимірність,

<...> так чи інакше пов'язану з технікою відтворюваності, навіть якщо ця відтворюваність і передбачає гру кольорів і форм» (Baudrillard, 2004, с. 64–65). Прогноз Бодріяра песимістичний: дематеріалізація й віртуалізація мистецтва поглиблюються в цифрову епоху, що наближає мистецтво до повного розчинення, до зникнення. «Сучасне мистецтво діє аналогічно до дії засобів масової інформації, інституту реклами і т. ін., між ним і всіма цими інститутами вже давно немає жодної відмінності. То чи варто продовжувати називати його мистецтвом?», – запитує Бодріяр (Baudrillard, 2004, с. 87).

На відміну від радикального критицизму Ж. Бодріяра, відомий канадський культуролог і теоретик медіа Маршал Маклюен осмислює медіа-технології в позитивному аспекті – як зовнішнє розширення людини і, водночас, як рушійну силу розвитку культури. Згідно Маклюєну, в дописемну епоху людство перебувало в акустичному просторі, що не мав ні центру, ні кордонів; головним засобом передачі інформації було усне мовлення, яке сприймалося на слух. З появою письма, а пізніше й книгодрукування, відбувається перехід від переважно аудіальних до переважно візуальних форм трансляції інформації через лінійну систему умовних знаків, а отже, перехід від «культури слуху» до «культури зору» (Маклюєн, 2024). Тобто Маклюєн вважав, що виникнення й поширення нової медіа-технології обумовлює домінування певної форми людського чуттєвого сприйняття і становлення нового типу культури. З появою мультимедійних аудіовізуальних технологій виникає основа для подолання розриву між «культурою слуху» і «культурою зору» і відновлення втраченої єдності (McLuhan, 2001). Під впливом Маклюєна в сучасному науковому дискурсі поступово відбувається становлення культурологічного розуміння аудіовізуальності, її аналізу як специфічного культурного феномену. Ці положення мають вагомий методологічне значення для дослідження аудіовізуального мистецтва в контексті цифрової культури.

Ідеї Маклюєна розвиваються і поглиблюються іспансько-американським соціологом й теоретиком медіа Мануелем Кастельсом, який у праці «Інтернет-галактика: Міркування щодо Інтернету, бізнесу і суспільства» приділив значну увагу соціокультурним аспектам розвитку Інтернет-мережі та, чи не вперше, заговорив

про становлення якісно нового періоду розвитку інформаційного суспільства – цифрової культури. Дослідник стверджує, що Інтернет став універсальним засобом комунікації, вплинувши на всі сфери людського життя, завдяки чому виникли нові форми діяльності, у тому числі й мистецької творчості (Кастельс, 2007).

Порівнюючи різні, інколи протилежні позиції дослідників щодо впливу новітніх технологій на сучасне мистецтво, вважаємо, що самі по собі технології є нейтральними, а наслідки їх впливу залежать від людини, її світоглядної орієнтації, рівня культурного розвитку. У цьому контексті вважаємо слушною думку дослідниці С. Стоян, яка зазначає: «На нашу думку, є сенс займати помірковану позицію щодо сучасних технологічних інновацій, уникаючи як їхньої абсолютизації, так і тотальної критики, що межує із демонізацією, оскільки будь-які зміни у мистецькій царині мають свої причини: вони пов'язані із постійним соціокультурним рухом, який неможливо зупинити. Ці процеси відображають зміни у сприйнятті й ціннісній ієрархії сучасної особистості, яка завдяки технологічним інноваціям може відтворювати як високодуховні смисли, так і моделювати світ жахливого й потворного або ж зводити мистецькі твори лише до рівня розваг» (Стоян, 2019, с. 90).

Важливим для концептуального аналізу впливу новітніх цифрових технологій на мистецтво є концепт зображального (пікторіального, або іконічного) повороту, розробленого В.Дж.Т. Мітчелом і Г. Бьомом. У 1992 році Вільям Мітчелл, один із провідних американських теоретиків візуальної культури, вперше запропонував термін «зображальний поворот» («pictorial turn») у статті, опублікованій в авторитетному науковому виданні «Art Forum», а згодом докладно обґрунтувавши його у першому розділі книги «Теорія зображення» (Mitchell, 1994). Ця книга пропонує багатий опис взаємодії між видимим і вербальним у культурі, від літератури до медіавізуального мистецтва та засобів масової інформації.

Майже одночасно з Мітчеллом і в подібному значенні швейцарський дослідник Готфрід Бем впроваджує термін «іконічний поворот» («iconic turn») (Boehm, 1994, с.13). Дослідник обґрунтовує думку про важливість і автономію образу як моделі смислотворення і, водночас, як універсальної моделі зримості. При цьому іко-

нічний образ розглядається як медіум, що має власну, відмінну від словесного виразу, логіку формування смислу. Відповідно до концепту іконічного повороту, технічно створені й презентовані візуальні образи є основою формування сучасної медіареальності, яка стає простором людського життя і творчості.

Поява концепту зображального (іконічного) повороту об'єктивно обумовлена змінами в сучасній культурі. Адже бурхливий розвиток медіатехнологій обумовив небувале зростання кількості технічно створених зображень, завдяки чому візуальні образи стали домінуючою способом трансляції інформації, а візуальний контент культури став переважати над вербальним. Цей концепт став засадничим для становлення і розвитку нового міждисциплінарного напрямку – візуальних досліджень (*visual studies, Visual Cultural Studies, і ширше – Visual Humanities*). У цих дослідженнях візуальність концептуалізується як культурний конструкт, акцент зміщується на культурний контекст розвитку медіа і актуальних художніх практик, особлива увага приділяється аналізу особливостей сприйняття технічно створених образів, їх впливу на людину і соціокультурні процеси. Тому на передній план в аналізі мистецтва висувається не мистецтвознавство, а культурологія, антропологія медіа, семіотика, герменевтика, культурна антропологія. У візуальних дослідженнях присутня й критична складова в межах критики панування образів, що мають симулятивну природу й потужний маніпулятивний вплив. Водночас ця критика стосується не самих художніх зображень, а скоріше тих соціальних умов, політичних й ідеологічних конструктів, яким ці образи підпорядковуються.

Так, на думку В. Мітчела, культурна критика образів не має зводитися до викриття цих образів як агентів шкідливої ідеологічної маніпуляції, або ж до розрізнення між правдивими і неправдивими, добрими чи злими образами; «критичне викриття та руйнування підступної влади образів – справа одночасно надто легка та надто неефективна. <...> Настав час пом'якшити наші уявлення про політичну значимість критики візуальної культури і послабити риторику «влади образів»» (Mitchell, 2005, с. 33). Натомість, слушно вважає вчений, завдання полягає в тому, щоби уточнити та поглибити свої уяв-

лення про масштаб їхньої влади та механізми її функціонування; при цьому не варто демонізувати образи, бо вони є лише підпорядкованими посередниками в «соціальному полі людської візуальності» (Mitchell, 2005, с. 46).

Оскільки сучасне мистецтво широко використовує новітні цифрові медіатехнології, прискорено розвиваються нові художні практики і засоби візуальної виразності (відео-арт, комп'ютерне мистецтво, відео-інсталяції, відео-перформанси тощо). Нова якість цифрового візуального контенту мистецтва осмислюється в концепті «нової візуальності». Як зазначає дослідниця О. Пушонкова, «медіа пропонує нам нові форми досвіду, які ми не знали раніше. Баланс зміщується від статичних образів, що мають прообрази, до інтерактивних і динамічних, від класичного мімезису до цифрових образів, які є самодостатніми, і їх зв'язок з реальністю не є настільки очевидним. Повсякденний зоровий досвід зіштовхується зі складними образами візуалізації раніше невидимого (наприклад, у макро- і мікрофотографіях)» (Пушонкова, 2021, с. 27). Тому для аналізу трансформацій мистецтва в цифрову епоху необхідні оновлені дослідницькі стратегії і відповідні методи дослідження.

В цьому контексті одним із найбільш перспективних науково-методологічних підходів є метод культурної аналітики Лева Мановича. Термін «культурна аналітика» був введений Л. Мановичем у 2007 році у продовження його багаторічної діяльності з вивчення візуального контенту цифрової культури. Як зазначає дослідник, «культурна аналітика (Cultural Analytics) передбачає використання обчислювальних і візуалізаційних методів для вивчення й аналізу великого масиву потоків культурних даних» (Manovic, 2017, с. 55). Необхідність розробки нового наукового напрямку була обумовлена прискореним розвитком комп'ютерних мереж і безпрецедентним зростанням кількості трансльованої ними культурної інформації, що вимагає нових методів дослідження, концепцій та інструментів. «У світі, в якому цифрові медіа створюють кілька мільярдів зображень, а не кілька тисяч, як це було двадцять п'ять років тому, нам потрібно винайти заново, що означає вивчати культуру», – зазначає Л. Манович (Manovic, 2020, с. 18). Традиційні «якісні» методи вже не є достатніми для охоплення

величезних масштабів цифрового контенту, тому виникла потреба доповнити їх «кількісними», математичними й статистичними методами. Використання кількісних методів дозволяє виявити специфіку та унікальність цифрових артефактів. «Коли ми піддаємо величезні обсяги культурної інформації кількісному аналізу, унікальне стає видимим. Ми починаємо розуміти патерни подібностей і відмінностей між окремими об'єктами всієї сукупності культурних феноменів та подій, а також їх варіативність» (Manovic, 2017, с. 61). При цьому основна увага приділяється візуальним медіа, зокрема, візуальному цифровому мистецтву. Зокрема співробітники заснованої Л. Мановичем Лабораторії культурної аналітики за допомогою відповідних комп'ютерних алгоритмів проаналізували двадцять тисяч художніх фотографій із колекції Музею сучасного мистецтва (MoMA) у Нью-Йорку, фільми Дзиги Вертова з Австрійського музею кіно, понад один мільйон сторінок манги та близько мільйону творів цифрового мистецтва з популярної мистецької мережі *DeviantArt* тощо. (Manovic, 2020, с. 11). Таким чином, об'єктом дослідження стають не тільки видатні художні твори, на які передусім традиційно звертали свою увагу мистецтвознавці, історики культури, естетики, а широкий масив повсякденної візуальної творчості користувачів соціальних мереж, в яких вони репрезентують себе, свій реальний або ж уявний життєвий світ. Це дозволяє реалізувати два важливих завдання – досягнути більш інклюзивного й демократичного розуміння культурного сьогодення, а також розробити нові теоретичні концепції, що відповідають масштабу, швидкості та різноманітності сучасної глобальної цифрової культури (Manovic, 2020, с. 9). Водночас дослідник декларує, що культурна аналітика не протиставляє себе іншим науковим підходам до вивчення культури, а навпаки, спирається на теоретичні положення культурної антропології, соціології культури, історії мистецтва, візуальних досліджень, теорії медіа тощо, підкріплюючи їх аналізом великих масивів даних (*big data*) цифрової культури.

Висновки і перспективи подальших досліджень. У підсумку зазначимо, що в сучасному науково-теоретичному дискурсі культурних досліджень проблематика трансформацій мистецьких практик під впливом новітніх техноло-

гій викликає особливий інтерес. Методологічним підґрунтям теоретичного аналізу інтеграції мистецтва і цифрових технологій *може бути* міждисциплінарний синтез концептів культурології мистецтва, філософії техніки, антропології медіа і культурної аналітики. Передусім, це медіакультурна антропологія М. Маклюєна, концепт мистецтва в епоху технічного репродукування В. Беньяміна, теорія взаємодії мистецтва і техніки в філософії М. Гайдеггера, концепт зображального (пикторіального, або іконічного) повороту, розроблений В. Дж. Т. Міт-

челом і Г. Бьомом. На наш погляд, перспективним науковим підходом до дослідження цієї проблематики є інтердисциплінарний метод культурної аналітики, розроблений Л. Мановичем на основі синтезу методів цифрових гуманітарних наук (*digital humanities*), візуальних досліджень (*visual studies*) і аналізу великих даних (*big data*), який дозволяє вивчати, аналізувати і систематизувати значні масиви цифрових зображень і на цій основі – виявляти основні тенденції в розвитку медіамистецтва, його специфіку в контексті цифрової культури.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Балашова О.О. Net.art і парадокси сучасного мистецтва. *Філософська думка*. № 6. 2009. С. 79–91.
2. Беньямін В. Мистецький твір у добу своєї технічної відтворюваності. *В. Беньямін. Вибране*. Львів : Літопис, 2002. С. 53–97.
3. Головей В. Інтернет-середовище як соціокультурний простір комунікації і творчості. *Cultural and artistic practices: world and Ukrainian context: Scientific monograph*. Riga, Latvia : Baltija Publishing, 2023. С. 98–99. DOI: <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-322-4-5>
4. Головей В. Ю., Ллойд-Маіер О. В. Медіа-мистецтво як феномен сучасної медіакультури. *Українська культура: минуле, сучасне, шляхи розвитку*. 2022. Випуск 41. С. 60–64. DOI: <https://doi.org/10.35619/ucpmk.vi40.545>
5. Кастельс М. Інтернет-галактика. Міркування щодо Інтернету, бізнесу і суспільства. Пер. з англ. К. : Ваклер, 2007. 304 с.
6. Маклюєн М. Галактика Гутенберга. Становлення людини друкованої книги. Пер. з англ. К. : Лабораторія, 2024. 384 с.
7. Пушонкова, О. А. Візуальні дослідження постсучасності: проблема систематизації. *Освітній дискурс : Гуманітарні науки : зб. наукових праць*. 36 (8–9), 2021. С. 19–30. DOI: 10.33930/ed.2019.5007.36(8-9)-2
8. Стоян С. Медіа-теорія та медіа-технології у сучасних арт-проектах. *Художня культура. Актуальні проблеми*. Вип. 15. Ч. 1. 2019. С. 90–94. DOI: 10.31500/1992-5514.15(1).2019.169010
9. Vaudrillard J. *Fragments: Conversations with François L'Yvonnet*. New York: Routledge, 2003. Edited by Chris Turner. URL: https://books.google.com.ua/books?id=6WXQT4h2hXcC&printsec=front_cover&redir_esc=y (дата звернення : 08.12.2023).
10. Bell D. *An Introduction to Cybercultures*. London : Routledge, 2001. 246 pp.
11. Boehm G. (1994). *Die Wiederkehr der Bilder. Was ist ein Bild?* München, 1994. S.11–38.
12. Grau O., Hoth J., Wandl-Vogt E. (eds.). *Digital Art through the Looking Glass: New strategies for archiving, collecting and preserving in Digital Humanities*. 2019. 316 pp. URL : http://archiv.ub.uni-heidelberg.de/artdok/6566/1/Grau_Hoth_Wandl_Vogt_Digital_art_looking_glass_2019.pdf (дата звернення : 20.01.2024).
13. Groys, Boris. *From Image to Image File—and Back: Art in the Age of Digitalization*. *Art Power*. The MIT Press, Cambridge, Massachusetts – London, 2008. P.83–92.
14. Heidegger, Martin. *The Question Concerning Technology. The Question Concerning Technology and Other Essays*. Translated by William Lovitt. New York & London: Garland Publishing, 1977. 3–35 pp.
15. Paul, Chr. *Digital Art (World of Art)*. London : Thames & Hudson, 2023. 360 pp.
16. McLuhan, M. *Understanding Media: The Extensions of Man*. London: Routledge, 2001. 392 pp.
17. Manovic, L. *Cultural Analytics*. The MIT Press, Cambridge, Massachusetts, London, England. 2020. 330 pp. URL: <https://drive.google.com/file/d/1NuSQcqqZkj4sToU3EfeFmq1jPC36hU58/view> (access : 17.02.2024)
18. Manovic, L. *The Science of Culture? Social Computing, Digital Humanities and Cultural Analytics. The Datafied Society: Studying Culture through Data*. Amsterdam University Press, 2017. 55–68 pp. URL: <https://www.jstor.org/stable/j.ctt1v2xsn.8?seq=1> (access : 08.12.2023).
19. Mitchell, W. J. T. *Picture Theory: Essays on Verbal and Visual Representation*. University of Chicago Press, 1994. 462 pp.
20. Mitchell W. J. T. *What Do Pictures Want? The Lives and Loves of Images*. Chicago : The University of Chicago Press, 2005. 380 p. URL: https://books.google.com.ua/books?id=xhPXV_dAPSwC&pg=PA28&hl=ru&source=gbstoc_r&cad=1#v=onepage&q&f=false (access : 10.12.2023).
21. Shevchuk Yu. Conceptual strategies of researching media art as a form of modern cultural practice. *Scientific Journal «ScienceRise»*. 2017. № 10 (39). С. 57–61. DOI: 10.15587/2313-8416.2017.111902

REFERENCES:

1. Balashova O. (2009). Net.art i paradoksy suchasnoho mystetstva [Net.art and the paradoxes of modern art]. *Filosofska dumka*. № 6 [in Ukrainian].
2. Benjamin V. (2002). Mystetskyi tvir u dobu svoiei tekhnichnoi vidtvoriuvanosti [The Work of Art in the Age of Its Technological Reproducibility]. *V. Benjamin. Vybrane*. Lviv : Litopys [in Ukrainian].
3. Golovei V. (2023). Internet-seredovyshechye yak sotsiokulturnyi prostir komunikatsii i tvorchosti [Internet environment as a socio-cultural space of communication and creativity]. *Cultural and artistic practices: world and Ukrainian context: Scientific monograph*. Riga, Latvia : Baltija Publishing. DOI: <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-322-4-5> [in Ukrainian].
4. Golovei V. Yu., Lloyd-Mayer O. V. (2022). Media-mystetstvo yak fenomen suchasnoi mediaulturny [Media art as a phenomenon of modern media culture]. *Ukrainska kultura: mynule, suchasne, shliakhy rozvytku*. Vypusk 41. DOI: <https://doi.org/ya10.35619/ucpmk.vi40.545> [in Ukrainian].
5. Kastels M. (2007). Internet-halaktyka. Mirkuvannia shchodo Internetu, biznesu i suspilstva [The Internet Galaxy. Reflections on the Internet, Business and Society]. Per. z anhl. K. : Vakler [in Ukrainian].
6. Makliuen M. (2024). Halaktyka Hutemberha. Stanovlennia liudyny drukovanoi knyhy [The Gutenberg Galaxy: The Making of Typographic Man]. Per. z anhl. K. : Laboratoriia. [in Ukrainian].
7. Pushonkova, O. A. (2021). Vizualni doslidzhennia postsuchasnosti: problema systematyzatsii [Visual studies of postmodernity: the problem of systematization]. *Osvitnii dyskurs: Humanitarni nauky: zb. aukovykh prats*. 36 (8–9). DOI: 10.33930/ed.2019.5007.36(8-9)-2 [in Ukrainian].
8. Stoian S. (2019). Media-teoriia ta media-tekhnologii u suchasnykh art-proektakh [Media theory and media technologies in modern art projects]. *Khudozhnia kultura: Aktualni problemy*. Vyp. 15. Ch. 1. DOI: 10.31500/1992-5514.15(1).2019.169010 [in Ukrainian].
9. Baudrillard J. (2003). *Fragments: Conversations with François L'Yvonnet*. New York: Routledge. Edited by Chris Turner. URL: https://books.google.com.ua/books?id=6WXQT4h2hXcC&printsec=front_cover&redir_esc=y [in English].
10. Bell D. (2001). *An Introduction to Cybercultures*. London : Routledge [in English].
11. Boehm G. (1994). *Die Wiederkehr der Bilder. Was ist ein Bild?* München, 1994 [in German].
12. Grau O., Hoth J., Wandl-Vogt E. (eds.). (2019). *Digital Art through the Looking Glass: New strategies for archiving, collecting and preserving in Digital Humanities*. URL : http://archiv.ub.uni-heidelberg.de/artdok/6566/1/Grau_Hoth_Wandl_Vogt_Digital_art_looking_glass_2019.pdf [in English].
13. Groys, B. (2008). *From Image to Image File—and Back : Art in the Age of Digitalization*. *Art Power*. The MIT Press, Cambridge, Massachusetts–London [in English].
14. Heidegger, M. (1977). *The Question Concerning Technology. The Question Concerning Technology and Other Essays*. New York & London : Garland Publishing [in English].
15. Paul, Ch. (2023). *Digital Art*. London : Thames & Hudson [in English].
16. McLuhan, M. (2001). *Understanding Media: The Extensions of Man*. London : Routledge [in English].
17. Manovic, Lev. (2020). *Cultural Analytics*. The MIT Press, Cambridge, Massachusetts, London, England. URL: https://drive.google.com/file/d/1NuSQ_cqgZkj4sToU3EfeFmq1jPC36hU58/view (17.02.2024) [in English].
18. Manovic, L. (2017). *The Science of Culture? Social Computing, Digital Humanities and Cultural Analytics. The Datafied Society: Studying Culture through Data*. Amsterdam University Press. Ed. by Mirko Tobias Schaefer and Karin van Es. 55–68 pp. URL: <https://www.jstor.org/stable/j.ctt1v2xsqn.8?seq=1> (08.12.2023) [in English].
19. Mitchell, W. J. T. (1994). *Picture Theory: Essays on Verbal and Visual Representation*. University of Chicago Press. 462 p. [in English].
20. Mitchell W. J. T. (2005). *What Do Pictures Want? The Lives and Loves of Images*. Chicago : The University of Chicago Press. URL: https://books.google.com.ua/books?id=xhPXV_dAPSwC&pg=PA28&hl=ru&source=gbstoc_r&cad=1#v=onepage&q&f=false (10.12.2023). [in English].
21. Shevchuk Yu. (2017). Conceptual strategies of researching media art as a form of modern cultural practice. *Scientific Journal «ScienceRise»*. № 10 (39). DOI: 10.15587/2313-8416.2017.111902 [in English].